

Fårö Hembygdsförening

2010-05-27

FÖRUNDESRÖKNING FÅRÖ KULTURHISTORISKA MUSEUM

Den 25 juni 2009 beviljade Leader Gotland ett projektstöd till Fårö hembygdsförening på 165 000 kr för projektet Förundersökning Fårö kulturhistoriska museum. Enligt beslutet ska projektet vara genomfört och rapporterat till Leader Gotland senast den 30 maj 2010. Projektet har journalnummer 2009-3584 och kundnummer I 3988.

BAKGRUND

Mölnor museum

I flera år har Barbro och Hugo Karlsson drivit Mölnor museum med kulturhistoriskt material från Fårö. Samlingen har byggts upp under många år och inrymdes i familjen Karlssons eget hem, där museet hölls öppet för besökare. Barbro och Hugo Karlsson har bland annat ropat in föremål på Fåröauktioner och därmed sett till att de blivit kvar på ön. De har skapat en omfattande fotosamling och räddat många bilder från "det gamla" Fårö från förgängelsen. Dessutom har de kopierat viktiga dokument på bland annat Nordiska museet. Fåröbor har dessutom lämnat många föremål som gåvor till museet. Samlingen omfattar även ett stort material som rör utvandringen till och kontakterna med Amerika samt inspelade intervjuer från äldre Fåröbor. Det är ingen överdrift att påstå att samlingen är oersättlig.

År 2007 donerade Barbro och Hugo Karlsson hela samlingen från Mölnor museum till Fårö hembygdsförening i samband med att man sålde sin fastighet och flyttade till fastlandet. Idag är det således Fårö hembygdsförening som ansvarar för detta betydelsefulla historiska material. Föreningen saknar dock lokaler för att kunna visa och göra materialet tillgängligt för allmänheten. Hela samlingen finns sedan 2007 nerpackad i kartonger m.m. och instuvad i föreningens fastighet Mölnarve strax söder om kyrkan.

Materialet från Mölnor museum bildar tillsammans med Hembygdsföreningens egna samlingar en god grund för ett framtida kulturhistoriskt museum på Fårö, lämpligen med namnet Fårö Museum. Ett kulturhistoriskt museum skulle vara en attraktion av stor betydelse för Fåröbor, fritidsboende, tillfälliga besökare och forskare. Ett Fårö Museum kan berätta om Fårö och dess befolkning, om livet på ön längst ute i havet och om hur förutsättningarna har förändrats genom tiderna. Idag finns det ingen självklar plats, där man kan skaffa sig kunskap om och förståelse för ön och dess historia. Samlingarna kan dessutom vara en källa till samarbete med andra aktörer. Här finns till exempel föremål och kläder som kan vara värdefulla som rekvisita vid filminspelningar.

Redan idag har fotosamlingen från Mölnor museum varit av stor betydelse för det stora forskningsprojekt som mellan åren 1994 och 2007 har genomförts av Fårö bokkommitté. Forskningsprojektet har resulterat i tre fantastiska böcker om Fårö och Fåröborna, samtliga utgivna på Fårö hembygdsförenings förlag: Fårö Den egensinniga ön (2001), Fårö Bebyggt land (2004), Fårö Människorna på ön (2007).

Gazeliska huset

Den 18 augusti 2008 uppvaktades kommunstyrelsens ordförande, Eva Nypelius, och kultur- och fritidsnämndens ordförande, Inger Harlevi, av Fårö hembygdsförening, representerad av föreningens ordförande Sabine Sten och Majvor Östergren, ledamot av föreningens museigrupp. Fårö hembygdsförening framförde önskemålet att antingen få överta eller hyra den mindre skolbyggnaden, det så kallade Gazeliska huset, på Fårö skola för att skapa ett Fårö Museum. Ett av argumenten för detta var att Christopher Gazelius från Stora Gåsemora 1821 testamenterade pengar till Fåröborna för att man skulle bygga öns första skola. Han ville att alla barn på Fårö skulle få möjlighet till undervisning. Det var 21 år innan allmän folkskola inrättades i Sverige. Skolan byggdes av Fåröborna som hämtade timmer från egen skog för ändamålet. Skolan kallas ännu idag för Gazeliska huset.

Inga löften uttalades vid mötet men Hembygdsföreningens representanter kände ändå att man fått viss respons för sitt önskemål.

Gåva från privatperson

2009 skänkte en privatperson 10 000 kr till vardera Fårö hembygdsförening och Föreningen Fårö Framtid att användas för en uppbyggnad av ett historiskt/arkeologiskt museum på Fårö.

Bergmancenter på Fårö

Då den världsberömde filmskaparen Ingmar Bergman gick ur tiden sommaren

2007 startade planerna på ett Bergmancenter på Fårö. Sedan dess har "Stiftelsen Bergmancenter på Fårö" bildats och en styrelse tillsatts. Styrelsens ordförande är förre statsministern Ingvar Carlsson, Stockholm. En arbetsgrupp har arbetat med frågan sedan 2007. Arbetsgruppens representant på Fårö är Kerstin Kalström (Föreningen Fårö Framtid). De övriga som ingår i arbetsgruppen är Jannike Åhlund (verksamhetsledare), Elisabet Edlund (Högskolan på Gotland), Paola Ciliberto (Film på Gotland), David Kollnert (projektledare) och Monica Kahlström (projektadministratör). Gotlands kommun har välkomnat projektet och bidrar till detta genom att överlämna Fårö skola till stiftelsen, vilket formellt planeras ske den 1 juli 2010. Skolan lades ner efter vårterminen 2009.

Det planerade Bergmancentret ska "förvalta och utveckla det konstnärliga arvet efter Ingmar Bergman i ett Bergmancenter på Fårö" (ur stiftelsens stadgar, punkt 2. Ändamål) och är tänkt som ett offentligt forum för att skildra Bergmans filmgärning, främst med kopplingar till ön. Centret ska även ansvara för den årligt återkommande Bergmanveckan i juni. Verksamheten kompletteras av den nybildade stiftelsen "Stiftelsen Bergmangårdarna på Fårö" som sedan hösten 2009 äger Ingmar Bergmans fastigheter och inventarier. Fastigheterna såldes genom en internationell mäklare, medan inventarierna var till försäljning på Bukowskis i Stockholm.

Turism

Turismen är enligt Gotlands kommuns översiktsplan och regionala tillväxtprogram en av dagens största och mest betydelsefulla näringar med en stor utvecklingspotential. Det gäller inte minst den gotländska landsbygden. Fårö är utanför Visby det mest attraktiva besöksmålet på Gotland. Drygt 300 000 personer besöker ön varje sommar. De flesta kommer med bil och är bara ute över dagen. Solen, badstränderna och raukarna lockar. Ett starkt önskemål är att få dessa tillfälliga besökare

att stanna lite längre, vilket innebär att man måste erbjuda attraktioner som gör det intressant att stanna kvar. Turismen är idag en grundläggande faktor för Fåröbornas överlevnad och framtid. Men sommarsäsongen är kort. Vad Fårö behöver är fler besökare under andra säsonger, till exempel vår och höst. För att göra detta möjligt och öka dragningskraften är det nödvändigt med fler långsiktigt etablerade attraktioner, dvs. besöksmål som är öppna och tillgängliga även under andra delar av året än sommaren.

Ett kulturhistoriskt museum kan tillsammans med Bergmancentret bilda ett kulturcentrum, som är till nytta även för företagen på ön. Konferensanläggningen Stora Gåsemora gård kan till exempel ordna "happenings" i centret.

Utveckling i samverkan

Attraktioner som ett Fårö Museum och ett Bergmancenter kan ha stor betydelse för att förstärka turistsäsongerna på Fårö under vår och höst. Särskilt betydelsefull och stabil kan verksamheten bli om man hittar givande samverkansformer. Verksamheterna kompletterar varandra. Ingmar Bergman var en internationell berömdhet som redan har lockat många besökare till Fårö från andra länder. Han älskade landskapet och livet på ön och han beundrade och respekterade Fåröborna. Att berätta om Bergmans liv på Fårö och samtidigt få besökarna att förstå öns dragningskraft på den store regissören kräver att man också kan berätta om just ön och dess människor. Ett kulturhistoriskt museum skulle därför vara en tillgång för ett framtida Bergmancenter. Samtidigt lockar ett Bergmancenter besökare även till det kulturhistoriska museet.

Övriga samarbetspartners

Fårö hembygdsförening har inför ansökan till Leader Gotland varit i kontakt med olika institutioner för att diskutera stöd och samarbete. Förutom arbetsgruppen för Bergmancentret har diskussioner förts med cheferna för Gotlands Museum och Statens

historiska museer. Båda har uttalat sitt stöd för planerna. De är också villiga att låna ut föremål från Fårö som finns i samlingarna och som förvaras i museernas magasin. Från båda museerna är man också beredd att bistå med sakkunskap i olika museifrågor. Andra myndigheter som det är betydelsefullt att utveckla ett samarbete med är Högskolan på Gotland, Naturvårdsverket och Länsstyrelsens Naturvård. Fårö har en unik naturmiljö som bör vara en viktig del av ett kulturhistoriskt museum.

Förundersökning

Med syfte att undersöka förutsättningarna för att bygga upp och driva ett kulturhistoriskt museum på Fårö har Fårö hembygdsförening valt att genomföra en förundersökning som ska belysa detta. Hembygdsföreningen har för ändamålet vänt sig till Leader Gotland och ansökt om projektmedel. Ansökan beviljades den 25 juni 2009 och projektet inleddes i juli samma år. Som projektledare anlätades undertecknad, infödd Fåröbo med bred kunskap om Fårös kulturhistoria och med mångårig erfarenhet av museibranschen, statlig och kommunal kulturpolitik samt lokalt och regionalt utvecklingsarbete.

PROJEKTET

I denna rapport presenteras projektet Förundersökning Fårö kulturhistoriska museum, dess genomförande och resultat. I bilagor redovisas Fårö hembygdsförenings ansökan till Leader Gotland, Leader Gotlands beslut om beviljat projektstöd, avtal mellan Hembygdsföreningen och projektledaren, listade aktiviteter med minnesanteckningar, intervjuer och ideella insatser samt omfördelade medel och kostnader.

Projektperiod

Projektperioden omfattar tiden mellan den 1 juli 2009 och den 30 maj 2010. Leader Gotland beviljade projektstödet den 25 juni 2009. Den 30 maj 2010 skall slutrapporten vara redovisad till Fårö hembygdsförening,

Leader Gotland och Länsstyrelsen i Gotlands län.

Organisation

Fårö hembygdsförening är uppdragsgivare och ytterst ansvarig för projektet. Det praktiska arbetet med förstudien har utförts av undertecknad projektledare som varit arverderad av Fårö hembygdsförening. Arbetet har genomförts i nära samarbete med Hembygdsföreningens ordförande Sabine Sten.

Enligt Hembygdsföreningens ansökan till Leader Gotland skulle föreningens museigrupp driva projektet i samverkan med projektledaren. I museigruppen ingick då även undertecknad samt Erik W Ohlsson, ledamot av styrelsen. Båda har dock av naturliga skäl lämnat museigruppen. Den sistnämnde har under vinterhalvåret lämnat styrelsen, samtidigt som undertecknad har anlitats som projektledare. Det innebär i praktiken att Fårö hembygdsförenings styrelse som helhet fått ta ett större ansvar för projektet och främst då styrelsens ordförande Sabine Sten. Förändringen har i praktiken inte påverkat projektet.

Hembygdsföreningens styrelse har fungerat som lokal referensgrupp. Det gäller även arbetsgruppen för Bergmancentret, och då särskilt Kerstin Kalström, gruppens representant på Fårö, samt styrelserna för Föreningen Fårö Framtid, Fårö Publiceringsfond och Fårö bokkommitté. Som nationell referensgrupp har representanter för Gotlands Museum och Statens historiska museer fungerat. Viktiga synpunkter har även inhämtats från Naturvården vid Länsstyrelsen i Gotlands län, Gotlands kommun, Höskolan på Gotland och Bungemuseet.

Gotlands Museum och Statens historiska museer är även medfinansiärer av förstudien. De har inte bidragit med ekonomiska medel utan med tjänster och sakkunskap som till exempel att etablera ett gemensamt nätverk för museifrågor, ingå i referensgrupp, utgöra ”bollplank”, vara rådgivare rörande uppbyggnad, drift, innehåll, ut-

ställningar, dokumentation, ekonomi, säkerhetsfrågor, konservering och föremålsvård.

Syfte

Syftet med projektet var att undersöka förutsättningarna, praktiskt och ekonomiskt, för att skapa ett kulturhistoriskt museum på Fårö. Syftet var också att utreda möjligheterna för att säkerställa driften av detta museum långsiktigt. Förstudien skulle även bilda underlag för steg 2 i projektet, dvs. att förverkliga planerna på ett kulturhistoriskt museum på Fårö.

Långsiktigt mål

Fårö hembygdsförenings mål på längre sikt är att bygga och driva ett kulturhistoriskt museum, där föreningens samlingar kan göras tillgängliga för allmänhet och forskare. Med utredningen som grund är målet att förverkliga detta museum och att skapa en permanent verksamhet året runt i samverkan med Stiftelsen Bergman-center på Fårö. Hur denna samverkan närmare ska se ut avgörs av förundersökningen.

Budget

Budgeten för projektet har omfattat 165 000 kr i faktiska kostnader samt 188 175 kr i resurser. Kostnaderna inbegriper projektledarens lön samt resor, hyra av dator, förbrukningsmaterial, porto, utskick, el och telefon. Kostnaderna motsvaras av det projektstöd som Leader Gotland har beviljat. Resurserna har bestått av ideella insatser till ett värde av sammanlagt 144 375 kr, dvs. 825 timmar á 175 kr, samt offentlig medfinansiering till ett värde av 43 800 kr, dvs. de insatser som har tillförts projektet av Gotlands Museum och Statens historiska museer, motsvarande 80 timmar.

GENOMFÖRANDE

Projektet har genomförts med en inledande huvuddel som omfattat insamling av material och synpunkter, främst under hösten 2009 och vintern 2009/2010. Avslutnings-

vis har materialet sammanställts och slutsatser dragits. Förslag till det fortsatta arbetet lämnas till Fårö hembygdsförening sist i denna rapport.

Fårö hembygdsförening

Under projektperioden har en löpande dialog förts med styrelsens ordförande Sabine Sten. Avrapporteringar till styrelsen har gjorts regelbundet vid fyra olika tillfällen (2009-09-22, 2010-01-21, 2010-03-29, 2010-05-10). Dessutom träffades 12 representanter för Fårö hembygdsförening tillsammans med projektledaren den 2 maj 2010 för att studera de fyra arkitektförslag som då ställdes ut i f.d. Fårö skolas lokaler. En redovisning av förstudien gjordes även vid Hembygdsföreningens årsmöte i Fårö bygdegård den 28 februari 2010, då drygt 40 av Föreningens medlemmar fick tillfälle att lämna synpunkter.

Enkät till åretrunthushållen på Fårö

Den mest betydelsefulla delen i förundersökningen genomfördes under oktober-december 2009. Det är en aktivitet som inte var planerad, då ansökan skrevs men som har visat sig vara grundläggande för projektet. Vid diskussioner med Hembygdsföreningens styrelse togs beslut om att genomföra en enkät angående ett eventuellt kulturhistoriskt museum på Fårö, som distribuerades till deltagarna på Föreningens Höstfest den 30 oktober. Enkäten, som sammanställdes av undertecknad tillsammans med Föreningens styrelse, är inte vetenskapligt underbyggd men enligt undertecknads mening fullt tillräcklig för projektets syfte. Aktiviteten föll så väl ut att beslut togs om att komplettera enkäten och skicka ut den till samtliga hushåll på Fårö, vilket också gjordes den 18 november.

Det primära syftet med enkäten var visserligen att hämta in synpunkter och önskemål från så många som möjligt men ett lika viktigt syfte var att sprida information och att förankra projektet bland Fåröborna. Även om sammanlagt endast 40 % av året-

runtböende Fåröbor över 18 år svarade på enkäten så kan man räkna med att betydligt fler åtminstone har läst den.

Stiftelsen Bergmancenter på Fårö

En avgörande betydelse har de diskussioner haft som har förts med representanter för arbetsgruppen för Bergmancentret och särskilt då Fåröbon Kerstin Kalström som varit projektets kontaktperson i gruppen. Vid två olika tillfällen har projektledaren träffat Jannike Åhlund, verksamhetsansvarig, samt David Kollnert och Kerstin Kalström (2009-11-10, 2010-02-26). Ytterligare diskussioner har förts direkt med Kerstin Kalström (2009-11-01, 2010-02-08). Den 4 mars 2010 deltog projektledaren i ett möte med arbetsgruppen för Bergmancentret och Anneli Söderström, Leader Gotland. Mötet ägde rum på Högskolan på Gotland. Dessutom deltog styrelsens ordförande, Ingvar Carlsson, vid årsmötet för Fårö socialdemokratiska förening den 28 februari 2010, då han berättade om arbetet med Bergmancentret.

Diskussioner med andra organisationer

Förundersökningen har diskuterats med styrelserna för flera andra organisationer och föreningar på Fårö, bland annat Föreningen Fårö Framtid, Fårö Publiceringsfond och Fårö bokkommitté.

Intervjuer med särskilt utvalda personer

Intervjuer har gjorts med särskilt utvalda personer. Det gäller följande: Maj-Gun Blomberg och Ulla Mårtensson, Bunge-museet (2010-01-27); Bo Dahlöf, regiondirektör och Gotlands kommuns representant i styrelsen för Stiftelsen Bergmancenter på Fårö (2010-01-28); Lars Danielsson, chef för kultur- och fritidsförvaltningen i Gotlands kommun (2009-11-17); Rickard Elgán, forskningsstrateg vid Högskolan på Gotland med visst ansvar för projekt och regionala utvecklingsfrågor (2010-02-09); Mats Jansson, t.f. chef för Gotlands Turistförening (2010-02-18); Jan Larsson, VD för Heligholm Utveckling AB,

som äger Vamlingbo Prästgård (2009-12-05); Bo-Erik Olsson, en av två ägare till f.d. Konsum Svens på Fårö (2009-12-04); Petter Rimfors, jurist på Länsstyrelsen i Gotlands län (2010-02-26). Rickard Elgán och Mats Jansson ingår även i LAG-gruppen för Leader Gotland.

Medfinansiärer

Den 10 december 2009 träffade Hembygdsföreningens ordförande Sabine Sten och projektledaren representanter för Statens historiska museer i Stockholm. Den 27 januari 2010 diskuterades förundersökningen med representanter för Gotlands Museum i Visby. Kontakt har fortlöpande hållits med båda institutionerna, tillika medfinansiärer i projektet.

Övrigt

Den 5 oktober 2009 träffade projektledaren teamet för Naturvård vid Länsstyrelsen på Gotland för att diskutera ett eventuellt Fårö Museum. Projektet har även redovisats och diskuterats vid Föreningen Fårö Framtids årsmöte den 5 april 2010.

Genomgång och uppordning av samlingarna

Parallellt med ovan nämnda åtgärder har medlemmar i Fårö hembygdsförening arbetat med att gå igenom och ordna samlingarna. De största insatserna har gjorts med det omfattande fotomaterialet. Bilder har skannats för digital förvaring och möten har hållits för att identifiera personer på foton. Det är ett arbete som brådskar, eftersom det inte finns så många kvar som känner till "det gamla Fårö". Vidare har vissa undersökningar gjorts för att få kunskap om de gårdsarkiv som finns kvar och vad de innehåller. Kontakt har även tagits med Handskrifts- och musikenheten på Uppsala universitetsbibliotek för att få en uppfattning om vilka handlingar som rör Fårö i bibliotekets arkiv. Det gäller främst manuskript av folklivsforskaren Per Arvid Säve. Två av handlingarna har kopierats.

Samtidigt har arbetet med inventarieförteckningar påbörjats. Hembygdsföreningens egna samlingar är listade (783 föremål). För den stora samlingen från Mölnor museum finns ingen inventarieförteckning. Projektledaren har bara kunnat konstatera att det är ett alltför stort arbete att gå igenom och förteckna alla föremål inom ramen för detta projekt. Uppgiften beräknas ta flera månader i anspråk. Genomgången bör göras i samband med att ett Fårö Museum inrättas. Det samlade materialet har dock fotodokumenterats så som det förvaras i Mölnarve. I stället har inriktningen varit att ha en god tillsyn över samlingarna för att försäkra sig om att förvaringen håller den temperatur och låga fuktighet som krävs för att föremålen inte ska fara illa. Vidare har förteckningar över föremål från Fårö i andra museer listats och bifogas rapporten.

Förändringar under processens gång

Vissa förändringar och omfördelningar av medel har genomförts under projektets gång. Omfördelningarna har varit möjliga att göra, då lönekostnaderna för projektledningen genom diverse effektiviseringar blivit mindre än beräknat. Ansökan om omfördelning godkändes av Leader Gotland den 11 maj 2010.

Betydelsefull är den redan nämnda enkäten till hushållen på Fårö, som kostat ca 5 000 kr att färdigställa och distribuera. En annan omfördelning gäller ett rullarkiv som inköptes begagnat från Vasallen i Visby. Vasallen äger idag lokalerna i det nedlagda regementet i Visby (P 18). Det var i slutet av februari som Fårö hembygdsförening fick möjlighet att införskaffa det begagnade rullarkivet. Arkivet innebär en bra och överskådlig förvaring av viktiga delar av museimaterialet, främst foton och andra handlingar. En genomgång och uppordning av samlingarna är nödvändig för en bedömning av investeringskostnaderna i ett eventuellt Fårö Museum. Rullarkivet kostade 10 000 kr, cirka en tiondel av nypriset.

I denna fråga har Gotlands Museum varit rådgivande.

Vissa frågor har inte analyserats fullt ut. Det gäller bland annat ombyggnaden av Gazeliska huset, beräkning av investeringskostnader och tänkta sponsorer. Anledningen till detta är det nära samarbete som under projektets gång byggts upp med Bergmancentrets arbetsgrupp och styrelse, vilket innebär ändrade förutsättningar för det fortsatta arbetet. Under projektets gång har till exempel beslut tagits om att upplåta Gazeliska huset till en kooperativ förskola och fritids, efter att kommunen bestämt sig för att från och med den 1 juli 2010 flytta den kommunala barnomsorgen till Fårösund. Mer om detta nedan under rubriken RESULTAT.

Intresse från lokala media

Projektet har rönt ett visst intresse från lokala media, trots att det inte har marknadsförts utanför de berörda grupperna. Omedelbart efter att Leader Gotlands beslut om projektstöd blev offentligt, dvs. i slutet av juni 2009, intervjuades Hembygdsföreningens ordförande Sabine Sten i Radio Gotland. Radio Gotland intervjuade även projektledaren den 15 februari 2010. Dessutom publicerades en artikel om arbetet med äldre fotomaterial i de lokala tidningarna i mars 2010.

RESULTAT

Under projektperioden har inriktningen på det fortsatta arbetet med att skapa ett kulturhistoriskt museum på Fårö tagit form. Många konstruktiva synpunkter har lämnats och viktiga beslut har tagits. Överlag är man positiv till att ett kulturhistoriskt museum etableras på Fårö. Men man inser också svårigheterna med att finansiera den löpande driften. I detta kapitel presenteras sammanfattningsvis de synpunkter och förslag som lämnats i enkäter, i intervjuer och vid sammanträdesbord, liksom de beslut som redan fattats. Sammanställningar och

informella minnesanteckningar bifogas i bilagor.

Samarbetet med arbetsgruppen och styrelsen för Stiftelsen Bergmancenter på Fårö

Dialogen med representanterna för Stiftelsen Bergmancenter på Fårö har varit den röda tråden genom projektperioden. Den har också lett till en tydlig inriktning för det fortsatta arbetet. Här har även enkät-svar från Fåröborna och synpunkter från intervjuerna varit vägledande. Samtliga lyfter fram fördelarna med en samverkan mellan Bergmancentret och ett kulturhistoriskt museum på Fårö. Samma budskap framfördes av stiftelsens ordförande, Ingvar Carlsson, vid årsmötet för Fårö socialdemokratiska förening den 28 februari 2010. Han betonade att styrelsen för Bergmancentret är positiv till att samordna verksamheterna och att fungera tillsammans med Fårö Museum och den kooperativa förskolan i gemensamma lokaler. Enligt hans uppfattning skulle alla tjäna på detta.

Det innebär konkret att arbetsgrupp och styrelse för Stiftelsen Bergmancenter på Fårö har beslutat att ett Fårö Museum kan inordnas i Bergmancentrets lokaler, men inte i Gazeliska huset utan i huvudbyggnaden. Det finns klara fördelar med gemensam reception, gemensamt arkiv, bibliotek (forskarsal), föreläsningrum, butik och café. Det ger också större utrymme åt förskolan som ska inrymmas i Gazeliska huset. I maj 2010 har Barn- och utbildningsämnden godkänt både förskola och fritids. Kooperativet har dessutom fått ihop de pengar som behövs för en godkänd ombyggnad. Övervakningen i byggnaden byggs om till lokaler åt Bergmancentret.

Den utveckling som processen tagit innebär att tanken på Gazeliska huset som lokal för Fårö Museum har skrinlagts. I direktiven till den arkitekttävling som Bergmancentret arrangerat för ombyggnaden av skolan ingår utrymmen för Fårö Museum i huvudbyggnaden. Tävlingsens vinnare, ut-

sedd av en jury, presenterades den 20 maj 2010. Vinnande förslag blev "Kamera" av arkitektbyrån Tham & Videgård Arkitekter. Hembygdsföreningens synpunkter på förslaget tas inte upp i denna rapport utan hänskjuts till de fortsatta diskussionerna med Stiftelsen Bergmancenter på Fårö.

Enkät till Höstfest och åretrunthushåll på Fårö

Enkäten lämnades till de 76 deltagarna i Hembygdsföreningens höstfest den 30 oktober 2009. Enkäten innehöll 11 frågor rörande ett kulturhistoriskt museum. Den 18 november distribuerades enkäten till samtliga hushåll på Fårö i drygt 290 kuvert med två exemplar av enkäten i varje kuvert. Ca 250 av hushållen är åretrunthushåll. Enkäten hade då kompletterats med ytterligare en fråga som rörde intresset för att arbeta ideellt i museet. Ett frankerat svarskuvert bifogades.

Följande frågor ställdes i enkäten:

1. Skall Fårö ha ett kulturhistoriskt museum?
2. Skall Fårö Museum även omfatta natur?
3. Skall Fårö Museum även omfatta konst?
4. Vad vill Du helst att Fårö Museum berättar om?
5. Vilken typ av utställningar vill Du se i Fårö Museum?
6. Vilka av följande tjänster vill Du att Fårö Museum ska erbjuda?
7. Var på Fårö vill Du helst att Fårö Museum ska finnas?
8. Hur vill Du att Fårö Museum ska vara öppet?
9. Hur anser Du att Fårö Museum ska vara bemannat?
10. Kan Du själv tänka Dig att arbeta ideellt i Fårö Museum?
11. Ett nytt Fårö Museum ska kanske samordnas med Hembygdsföreningens befintliga fastigheter, dvs. Nantens hus, Sjöräddningsmuseet, Mölnarve. Har Du någon synpunkt på hur det ska gå till?

12. Att bygga upp ett Fårö Museum med magasin och utställningslokal är sannolikt inte något större problem. Nyckelfrågan kommer att vara hur driften på längre sikt ska finansieras. Har Du något/några förslag till intäkter?

Samtliga åretrunthushåll fick på detta sätt kunskap om Hembygdsföreningens planer på att inrätta ett kulturhistoriskt museum på Fårö. Cirka 40 % av Fårös befolkning över 18 år har svarat på enkäten (2008-12-31 var 465 personer på Fårö över 18 år enligt kommunens statistik). Det motsvarar drygt 180 personer. Utöver detta har 25 fritidsboende lämnat in enkäten, främst på höstfesten. 16 personer har inte uppgett om de är åretruntboende eller fritidsboende. Av de som angett kön och ålder är 50 % kvinnor och 50 % män. 3 % är yngre än 30 år, 14 % mellan 31 och 50, 43,5 % är mellan 51 och 65, medan 39,5 % är över 65 år. Allmänt kan sägas att enkäten till hushållen har fångat upp den yngre gruppen 31-50 år i högre grad än Höstfesten gjorde.

Svaren tyder överlag på ett stort engagemang. Den stora majoriteten (91,5 %) vill ha ett kulturhistoriskt museum. Man vill berätta om Fåröbornas historia och visa hur förändringarna har påverkat ön och dess invånare fram till dagens situation. Man är medveten om att Fårö har ett rikt, speciellt och spännande kulturarv och man vill föra kunskapen vidare till kommande generationer. I en del svar nämner man också museet som en attraktion för besökare. Men man kan även skymta en viss frustration över dagens utveckling mot större exploatering och höga fastighetspriser, där Fåröborna tappar utrymme, en utveckling och en förändring av landskapet som man har små möjligheter att påverka.

Endast sex personer har svarat "Nej". En av dessa har motiverat sin negativa inställning med följande: "Jag vill att Fårö skall vara en levande plats. Det känns redan som

ett museum och det är inte bra”. Det bör ses som positivt att även de som är negativa till idén ändå har brytt sig om att skicka in sina svar. 12 personer är tveksamma, av vilka några först vill ha en analys av förutsättningarna. I stort sett alla inser ekonomins begränsningar och förstår att den långsiktiga driften är det stora problemet. Insikten om de ekonomiska svårigheterna har även påverkat svaren, särskilt i vissa frågor som till exempel öppethållande. 47 % vill ha öppet året runt, medan samma andel föreslår sommarhalvåret. Helst vill man ha en åretruntverksamhet. De som har svarat ”Sommarhalvåret” tycks ha grundat detta på den ekonomiska situationen men poängterar att museet gärna ska ha öppet under stora helger även utanför sommarhalvåret.

En stor majoritet (169 svar, 77 %) vill ha ett samarbete med Bergmanstiftelsen vid f.d. Fårö skola, tidigare kallad Västra skolan. Många poängterar att samarbete är viktigt. 8,5 % nämner infocentret (som ägs av Föreningen Fårö Framtid) och samma andel önskar sig en ny modern byggnad. 9 % (21 svar) föredrar en annan plats, till exempel i f.d. Konsum Svens, vid Bygdgården, vid Sjöräddningsmuseet, Nantens hus eller f.d. FRA-stationen vid Fårö fyr. I några fall har man angett fler än ett alternativ.

Glädjande är att av de 148 som svarat på enkäten till hushållen säger 21 ”Ja” och 54 ”Kanske” till att jobba ideellt i Fårö Museum, dvs. 75 personer av 148. Till detta kan läggas de som deltog i Hembygdsföreningens höstfest, där frågan inte fanns med. Logiskt sett bör intresset för att jobba ideellt för museet vara ännu större i Föreningens egen verksamhet.

61,5 % anser att natur ska vara en del av museet, medan 11 % är negativa till detta. Nästan lika många, 60 %, tycker att även konst kan ingå, medan 14 % säger nej. Framför allt vill man att Fårö Museum ska berätta om ”Fårö förr och nu”, om det

unika med Fårö och Fåröborna, deras historia och kulturarv, men även om det moderna samhället och de frågor som berör Fåröborna idag.

De som har svarat på enkäten vill ha både tillfälliga och permanenta utställningar. Vidare vill man att museet ska erbjuda guidningar (62 %), föreläsningar (60 %), café och bibliotek (50 %), kurser och seminarier (42 %) samt ha en museibutik (38 %). När det gäller bemanningen inser i stort sett samtliga att ekonomin sätter begränsningar. 68 % hoppas dock att man skall kunna kombinera avlönad personal med ideella insatser.

Frågan om samordningen mellan Hembygdsföreningens olika fastigheter var otydligt formulerad och kunde lätt missförstås. Flera konstruktiva förslag har dock lämnats på hur föreningen ska arbeta för att lyfta fram helheten.

När det gäller den sista frågan rörande finansieringen av den långsiktiga driften har i stort sett samtliga lämnat någon form av förslag, men man inser även svårigheterna med finansieringen. Bland de vanligaste förslagen finns entréavgifter, försäljning i museibutiken, framtagande av speciella souvenirer, avgift för guidning, kurs- och seminarieverksamhet, lotterier samt sponsring, reklamintäkter, frivilliga bidrag och donationer. Vidare föreslår man hembygdsfester, loppis med kvalitet och tipspromenader. Någon föreslår att caféet kan samordnas med pub-verksamhet.

I flera svar nämner man samarbete med företagen på ön, inte bara genom ren sponsring utan även genom försäljning av paketresor. Ett förslag lyder: ”Fint tryckta kort som kan köpas för t.ex. 100, 300, 500 kr att ge som gåva till jubilarer m.fl. för att stödja museet”. I några av svaren föreslår man att föreningen ska sälja föreningens fastighet Mölnarve, medan några andra föreslår att man hyr ut Mölnarve och Nantens hus under sommarmånaderna.

Man lyfter även fram den gamla tanken på en avgift vid färjan för turister eller föreslår en "Turistskatt á la Mallorca". 10 kr/bil i "broavgift" skulle ge ett par miljoner. Bland andra förslag finns "Kollekt i kyrkan" och "Norska pengar tycks vara en möjlighet".

Några framför önskemålet att externa sommarföretag och privatpersoner som tjänar pengar på Fårö ska ge tillbaka någon del av vinsten till ön, gärna då till Fårö Museum.

Övergripande uppmanar man Hembygdsföreningen att bygga upp en verksamhet som är så billig som möjligt och att vara kreativ när det gäller att söka bidrag från alla möjliga håll, bland annat Allmänna Arvfonden.

Intervjuer

Synpunkterna från de nio personer (från sju organisationer/myndigheter/företag) som intervjuats har varit betydelsefulla och stimulerande för projektet. Samtalen har varit informella och många tankvärda idéer har framförts. De mer formella synpunkterna kopplas till respektive intervjuperson, medan friare tankar och idéer – främst rörande finansieringen av driften - har sammanställts till en gemensam helhet.

Heligholm Utvecklings AB och Vamlingbo Prästgård

Vamlingbo Prästgård och dess ägare Heligholm (Utveckling) AB är viktiga som jämförelseobjekt. Här har diskussioner förts med Jan Larsson, som varit oavlönad VD för bolaget under hela uppbyggnadsskedet. Fårö hembygdsförening kan dra nytta av erfarenheterna från Storsudret, även om skillnaden mellan projekten kan tyckas avgörande. Medan Heligholm AB äger och tillhandahåller lokaler som man hyr ut och där hyran täcker kostnaderna ska Fårö hembygdsförening äga samlingar och driva en icke vinstdrivande verksamhet med svårighet att täcka kostnaderna. Men som projekt finns viktiga paralleller.

Jan Larssons spontana inledningskommentar var "Tänk inte för smått! Skriv från början ett långsiktigt program! Se till att ekonomin fungerar hela vägen! Var inte rädd för att verksamheterna som man eventuellt bor ihop med har olika receptioner". Så fungerar det i Vamlingbo, men där är också verksamheterna finansierade var och en för sig.

I Vamlingbo har man valt att låta verksamheten drivas av ett aktiebolag. Bolagsordningen har en särskild utformning som innebär att bolaget kan verka för sitt syfte, att "medverka till utvecklingen av näringslivet på Storsudret" och att man tack vara bolagsordningens restriktioner kan söka EU-medel och statliga bidrag (kopia av bolagsordningen bifogas).

Gotlands kommun

Chefen för kultur- och fritidsförvaltningen i Gotlands kommun, Lars Danielsson, betonade betydelsen av ett samarbete mellan museet och Bergmancentret, som inte minst centret skulle ha nytta av. Det gäller framför allt den lokala förankringen och acceptansen bland Fåröborna som man kan få genom Hembygdsföreningen. Ett samarbete faller sig naturligt, eftersom Bergman var en del av Fårö och tvärtom. Han jämförde med Heligholm AB i Vamlingbo, där man har lyckats med att få alla att gå åt samma håll och där man har byggt upp en stabil ekonomi.

När det gäller finansieringen av driften finns det idag inga möjligheter till kommunalt bidrag. Det finns heller inget utrymme för driftsanslag till Bergmancentret. Kultur- och fritidsförvaltningen har i många år fått göra stora besparingar. Under senare år, fram till 2011, har/ska ytterligare nära 20 miljoner sparas, vilket är knappt 15 % av budgeten. 2011 blir Gotland egen region med så kallad kulturportfölj. Då är det läge för gotlänningarna och de gotländska politikerna att diskutera vilken kultur man behöver satsa särskilt på. Regionen måste formulera sig.

Regiondirektör Bo Dahlöf, Gotlands kommuns representant i Stiftelsen Bergman-center på Fårö, var spontant positiv till att skapa ett kulturhistoriskt museum i f.d. Fårö skola tillsammans med Bergman-centret. Han ansåg som Lars Danielsson att det skulle berika båda parter. Man skulle därmed skapa en bred verksamhet med en lokal förankring genom Hembygds-föreningens museum. Bergmans syfte var ju att gynna Fårö.

Högskolan på Gotland

Rickard Elgán, Högskolan på Gotland, var också spontant positiv till ett Fårö Museum i f.d. Fårö skola tillsammans med Bergman-centret ("Ett nyttigt partnerskap!"). Museet kan ge Bergman-centret lokal legitimitet och tillhörighet och minska risken för den utifrånstämpel som skulle kunna drabba Bergman-centret och på längre sikt riskera dess överlevnad. Han har därmed samma synpunkter på samlokaliseringen som kommunens representanter.

Rickard Elgán såg flera möjligheter till samarbete mellan Högskolan och ett blivande Fårö Museum. Högskolan kan till exempel använda museet som en "publik kanal". Man kan samarbeta rörande film, Ingmar Bergman-projekt, osteologi, studentarbeten, uppsatser, forskningsprojekt. Andra ämnen kan vara presentationsteknik och form, speldesign och industriell design. Högskolan kan vidare vara rådgivande till museet (för detta krävs dock ersättning som i samarbetet med Vamlingbo Prästgård). Det kan vara en modell även när Fårö Museum byggs upp.

Rickard Elgán menade också att det är viktigt att Fårö Museum blir mer än ett traditionellt hembygdsmuseum. Det behövs något annorlunda. Till exempel kan man dra nytta av gamla journalfilmer som "rullar". Olika livshistorier är betydelsefulla. Man kan även ha lärande spel för yngre. Lika viktigt är det att museet speglar aktuella frågor.

Gotlands Turistförening

Enligt Mats Jansson, t.f. chef för Gotlands Turistförening, finns det ett stort intresse för Fårö som destination. Ön upplevs som Gotland fast annorlunda. Fårö står högst på önskelistan när det gäller platser/områden utanför Visby. Det gäller både för vanliga turister och journalister som man varit i kontakt med. Fårö och Ingmar Bergman är två storheter som kan fungera utan varandra men som också stärker varandra. Många internationella besökare är förvånade över att Fårö är vad det är och att det ligger där det ligger, det ger ett mervärde.

Även enligt Mats Jansson är det rätt att samlokalisera Fårö Museum och Bergman-centret och det av samma skäl som de tre tidigare intervjuade personerna nämnt. De hör ihop. Man bör dessutom utnyttja landskapet – dels det traditionella Fårölandskapet och dels "I Ingmar Bergmans fotspår". Det är viktigt med förankring och att få med alla på samma tåg.

Mats Jansson uppehöll sig en del vid rörlig respektive fast turism. Rörlig turism har stort behov av infrastruktur, dvs. infocenter, Fårö Museum m.m. Man skall inte underskatta till exempel skyltade vandringsleder. Kanske kan Fårö Museum skaffa sig en profil som EKO-museum, bestående av två delar - museet och landskapet - båda lika viktiga. Många utläningar vill vandra i Bergmans landskap. Men de har oftast en felaktig bild av Fårö som betydligt mindre än verklighetens landskap. Enligt Mats borde kanske även Länsstyrelsen ta ansvar för turismen på Fårö, detta med tanke på naturreservatet Gotlandskusten och övriga reservat på ön. Här bör till exempel finnas väderbeständiga skyltar på flera språk, dvs. svenska, engelska, tyska. Lättillgänglig information i enkelt utförande bör även finnas på finska, spanska, ryska, franska, italienska.

Även om Fårö Museum byggs bör infocentret vara kvar. Fårö Museum bör inte ta över infocentrets uppgift. Det är en bättre

lösning att arrendera ut infocentret till företag som tar informationsansvaret – och att informationen är gratis. Genom detta stödjer Föreningen Fårö Framtid dessutom ett företag som ger arbetstillfällen. Infocentret kan skicka besökare vidare till museet, som då kan ta entré och slippa huvudansvaret för information. Det är en fördel att man skiljer på gratis information och verksamhet med entré.

Vidare är en museibutik jätte viktig!

När det gäller organisationen finns det klara fördelar med ett aktiebolag. Så har till exempel Medeltidsveckan nyligen skapat ett aktiebolag för att lättare hantera ekonomin. En ny stiftelse rekommenderas inte (vilket heller inte Rickard Elgán gjorde). Heligholm AB har lyckats med förankring hos både lokalbefolkning och sommarboende.

Länsstyrelsen i Gotlands län

Petter Rimfors är jurist på Länsstyrelsen. Han har även ett förflutet inom Gotlands Hembygdsförbund och har varit delaktig i bildandet av ett driftsbolag för Medeltidsveckan och i organisationen av verksamheten i Bläse Kalkbruksmuseum i Fleringe.

Medeltidsveckans aktiebolag tar hand om veckans intäkter och de kostnader som är förknippade med dem. Vinsten delas ut till stiftelsen som äger 100 % av aktierna. För Fårös del är det viktigt att Fårö hembygdsförening äger inventarierna och att museet drivs i ett aktiebolag eller en ny förening. Delarna bör vara åtskilda, eftersom museets samlingar inte får riskeras. Med tanke på alla de föreningar som finns på Fårö idag rekommenderas ett aktiebolag. Ett aktiebolag innebär en offentlig och mer öppen verksamhet, om än något dyrare, eftersom krav finns på en auktoriserad revisor. Att sälja aktier ger ett kapital. Tusen aktier á 1 000 kr är en miljon. Eftersom man vill behålla aktiemajoriteten säljs 49 % av aktierna ut. Man kan gå ut med ett erbjudande till Fåröbor att förteckna sig. I

likhet med bolagsordningen för Heligholm AB är det viktigt att formulera syftet och att göra syftet brett. Ett aktiebolag bör dock ha flera ben att stå på, inte bara driften av ett museum. Aktiebolaget kan fungera som utvecklingsbolag, vilket dock komplicerar bilden, eftersom den rollen innehas av Fårö Framtid idag.

Bungemuseet

Bungemuseets representanter Maj-Gun Blomberg och Ulla Mårtensson var enbart positiva till att Fårö Museum bildas. De berättade att de varit på ett informativt möte den 21 januari 2010, som Bergmanstiftelsen kallat till, och där bland annat museet hade diskuterats. Alla på mötet hade varit positiva till ett samarbete mellan Bergmanstiftelsen och Fårö Museum i den f.d. skolan.

På Bungemuseet upplever man att det idag finns en delvis förändrad syn på Fårö från besökarnas sida. Fler turister än tidigare påtalar att man varit besvikna på sitt Fårö-besök. Att besöka Fårö är ett ”måste” för turister men man är inte lika nöjd med besöket idag. Ön upplevs ibland alltför exploaterad och man hittar inte den avskildhet och tystnad som man förväntat sig och som reklamen (och Ingmar Bergman?) förmedlat. Man vet inte hur man skall finna dessa upplevelser och man saknar idag i högre grad än tidigare något som man trodde fanns. Reklamen har gett en bild av Fårö som kanske inte stämmer med verkligheten. Därför är det viktigt med ett museum som kan vägleda besökare.

Ett nytt museum på Fårö stärker även Bungemuseet. Fler attraktioner bidrar förhoppningsvis till att man som besökare stannar några extra dagar. Ett Fårö Museum tillsammans med Bergmancentret bidrar till detta. De två hör ihop. De drar varandra. Vi har inte råd att vara konkurrenter. Samverkan och gemensam marknadsföring skapar fördelar. Viktigt är även information museer/organisationer emellan.

Bungemuseet ”äger” några fastigheter på Fårö men det handlar mer om att förvalta och underhålla, eftersom ansvaret grundar sig på muntliga överenskommelser. Det rör sig om Kyrkstallarna, Kutaboden på Skär, Engelska kyrkogården, dvs. lammgiften på platsen med ansvar för skötsel av kyrkogården samt Finamors kohus, kvarnen och en av strandbodarna vid Broa. Fårö hembygdsförening har idag ett delegerat ansvar för kyrkstallarna.

Det finns en hel del föremål från Fårö i Bungemuseets samlingar, förutom de byggnader som ingår i friluftsmuseet. Dock är härkomsten sällan noterad, mycket är bara muntligt överfört. Bungemuseet kan om så önskas upprätta en lista med föremål från Fårö. Från Bungemuseets sida ställer man sig positiv till att deponera föremål från Fårö i ett blivande Fårö Museum.

Vidare finns ett gåvobrev från en gårdsägare på Västra Fårö, daterat 1980, där han skänker ”samtliga yttre inventarier av kulturhistoriskt värde” till Bunge Kulturhistoriska Museum. Gåvan har av olika anledningar aldrig blivit överlämnad i sin helhet, främst förmodligen för att man inte haft plats att magasinera föremålen, och nu finns ägaren inte längre i livet. Från Bungemuseets sida har man ingenting emot att Fårö hembygdsförening tar kontakt med de nya ägarna till gården för att höra hur de ställer sig till den förre ägarens önskan. En kopia på gåvobrevet bifogas rapporten.

De råd som Bungemuseet gav till Fårö hembygdsförening inför museibygget är att skapa en bred folklig grund för verksamheten, att se till att få en positiv blandning av representanter för olika grupper i ledningen för verksamheten, dvs. att inte fjärma verksamheten från åretruntboende Fåröbor och att hitta balansen där nyinflyttade och långtidsfritidsboende blir delaktiga i sin nya hembygd samt att sam-

arbeta med så många som möjligt om så bara för att träffas och delge information.

Finansiering av driften

När det gäller den långsiktiga driften av Fårö Museum presenterades många olika förslag i samband med intervjuerna. Man nämnde till exempel sponsring, en frivillig Fåröavgift och möjligheterna att köpa en aktie i Fårö som en parallell till Karlsöaktien. Motprestationen kan vara ett av Hembygdsföreningen arrangerat sommarseminarium för aktieägarna (som Gotlandsbolagets stämma) eller en årlig present inför julen (jmf Skärgårdsstiftelsen). Föreningen kan erbjuda ett diplom som kan designas av exempelvis Christer Jonsson och tryckas av Malmgrens bokbinderi på Fårö. Man kan utveckla ett samarbete med sommargotlänningar genom att till exempel ”sälja” en stol (stolen märks med sponsorns namn), erbjuda guidning, föredrag m.m. och skapa ett engagemang som leder till ökad delaktighet och ökad användning av museet.

Driften kan även delvis ordnas genom att museet driver projekt som kan finansiera verksamheten. Också museibutikens betydelse framhölls. Besökare kan lotsas genom butiken till attraktionerna. Man kan till exempel sälja affischer, tavlor med ramar av strandved, repliker av Kutatavlan, vykort med Ingmar Bergmans grav (faktiskt!). Fårö är som en skärgårdsö. Ta fram produkter kopplade till historien och kustkulturen!

Om det blir en bro till Fårö bör en särskild broavgift diskuteras med Vägverket, eventuellt kopplad till miljösparande insatser. Delar av en broavgift skulle kunna gå tillbaka till Fårö och Fåröborna. Samtliga lokala grupper på Fårö bör gå samman och tillsammans med landshövding och kommunledning, kanske även Naturvårdsverket, tillskriva Vägverket i frågan. En fond för Fårö kunde skapas, på samma sätt som medel tillförts lokalsamhället via Skärgårdsstiftelsen och vattenkraften i Norrland.

F.d. Konsum Svens

Bo-Erik Olsson är en av två delägare till f.d. Konsum vid Svens på västra Fårö. Den andre är Kjell Broander. I dagsläget ligger deras ansökan om bygglov på Stadsarkitektkontoret för handläggning. De vill riva den gamla byggnaden och bygga nytt med nio lägenheter och företagshotell i mindre skala. Man vill ha ”liv och rörelse”, en mötesplats för västra Fårö.

De båda ägarna ser gärna att Fårö Museum finns i bottenvåningen. Museet kan få ca 150 kvadratmeter till sitt förfogande. Hyran ligger idag på ca 40 000 kr. Museet behöver arkiv och magasin som är klimatstyrda, bibliotek och forskarrum, en utställningslokal samt möjlighet till ett enkelt café. Fördelen med en nybyggnad är att nya klimatstyrda lokaler kan byggas in direkt från början. Avtal måste dock upprättas med Fårö hembygdsförening dessförinnan. Ett långtidskontrakt bör upprättas.

Det dröjer några år innan nybygget står klart, vatten- och avloppsfrågan skall lösas, eventuellt genom ett minireningsverk med gemensam infiltration med Fårö Kursgård och Infocentret. Under tiden kan museet ges tillfälligt utrymme i den gamla konsumlokalen. Museet kan få plats där redan sommaren 2010.

Diskussioner

Som ovan nämnts har diskussioner förts med flera lokala organisationer och myndigheter. Från de lokala föreningarna har synpunkter liknande de i enkätsvaren framförts. Av särskild betydelse är synpunkterna från Länsstyrelsens Naturvård. Detta med tanke på möjligheten att komplettera ett kulturhistoriskt museum med naturvårdsfrågor. Natur och kultur hör ihop, även om samhället envisas med att hålla isär de båda områdena. På en ö som Fårö är detta särskilt tydligt. Här har naturen bidragit till att utveckla en kultur som i sin tur har format stora delar av naturen. På Fårö är naturen i stort sett en del av kulturlandskapet.

Naturvården vid Länsstyrelsen i Gotlands län

Vid ett möte med teamet för Naturvård den 5 oktober 2009, då nio tjänstemän och chefen Karin Fager var närvarande, konstaterar man visserligen att Naturvårdsverket inte är intresserat av fler Naturum på Gotland men att Länsstyrelsen ändå ser möjligheter till samarbete med ett Fårö Museum.

I protokollet från mötet skriver man att Naturvården är positiv till idén om ett museum på Fårö. Där kan man visa hur Fårö såg ut tidigare, hur ön har förändrats och hur Naturvården arbetar idag. Man kan berätta om naturreservaten på ön, om hotade arter och deras livsmiljöer, om fåglar och orkidéer. Museet kan vara ett forum för att få ut information om till exempel terrängkörningslagen. Genom museet kan man arbeta för att öka tillgängligheten till skyddade områden. Projektledaren fick också rådet att satsa på en verksamhet för barn.

Naturvården på Länsstyrelsen har i dagsläget inga möjligheter att bidra med pengar till en uppbyggnad av Fårö Museum men projektledaren kan se möjligheter till olika typer av samarbete i framtiden, till exempel i projektför. Genom Fårö Museum kan man även sprida information om fossiler, om reglerna för naturreservaten och om orkidéerna på ön. Redan idag arrangerar Högskolan på Gotland exkursioner till Fårö för sina biologistudenter, då man studerar orkidéer och andra växter.

Ekonomi

Att göra en bedömning av driftkostnaderna för Fårö Museum är beroende av de beslut som tas angående lokalisering och samarbetspartners. När det gäller investeringskostnaderna lär det finnas goda möjligheter att söka bidrag och sponsring.

Den viktiga ekonomiska frågan på längre sikt är naturligtvis finansieringen av driften. Här gäller det att bygga upp en stabil

verksamhet med inkomster från olika håll. Det gäller också att balansera avlönat arbete med ideella insatser. Bungemuseet kan vara en modell, i viss mån även Medeltidsveckan.

Bungemuseet omsatte under 2009 drygt två miljoner kr. Av intäkterna var ca 920 000 kr försäljning och entréavgifter. Bidragen omfattade drygt en miljon. De flesta av dessa gällde underhåll av Bungemuseets många byggnader men man har även sedan länge ett kommunalt driftsanslag på drygt 300 000 kr. Personalkostnaderna uppgick till drygt 1,5 miljoner. Bungemuseet är dock av en annan struktur än ett blivande Fårö Museum. Det är ett friluftsmuseum med ett stort antal byggnader som är dyra att underhålla.

Som en kanske bättre jämförelse har uppgifter erhållits från Gotlands Museum angående driftskostnaderna för museets två stora landsbygdsmuseer, dvs. Kattlunds i Grötlingbo och Petes i Hablingbo socken. Uppgifterna rör enbart museiverksamheten under sommarperioden och gäller inte kostnader för lokaler och samlingar. Idag arrenderas Kattlunds ut till ett lokalt företag men 2004 var omsättningen knappt 170 000 kr med ett underskott på 48 000. Entréavgifterna låg på drygt 100 000 kr men försäljning gav endast 15 500 kr. Petes drivs fortfarande av Gotlands Museum. 2008 omsatte man cirka 300 000 kr med ett underskott på 62 000. Entréavgifterna gav 47 000 kr och försäljningen 124 000. Det som lyfter försäljnings-siffrorna vid Petes är det årligen återkommande kaffekalaset under ”fruntimmersveckan” i juli.

Att få driftsbidrag från kommunen är inte realistiskt i dagsläget. Att få statliga anslag är heller inte realistiskt. Visserligen är det betydelsefullt att museet också omfattar natur, vilket även kan ge ett bredare stöd från myndigheternas sida, men Naturvårdsverket vill i dagsläget inte satsa mer

pengar på fler Naturum på Gotland. Här finns nog ändå vissa möjligheter att få även ekonomiskt stöd till åtminstone olika projekt. När det gäller naturvård finns det också möjlighet till ett samarbete i projektform med Gotlands Museum, eftersom museet har hög kompetens inom naturvårdsområdet. EU-medel kan erhållas men bara för uppbyggnad, inte för drift.

Övrigt - medfinansiärer

Gotlands Museum och Statens historiska museer har fullföljt sina åtaganden på ett fullt tillfredsställande sätt. De har ingått i ett nätverk som fungerat som referensgrupp, de har utgjort ”bollplank” och de har varit rådgivande i viktiga museifrågor. Båda museerna har dessutom lovat att låna ut föremål till Fårö Museum. Däremot har de inte gjort detta i praktiken, eftersom det ännu inte finns något museum på Fårö. Denna del av samarbetet tillhör etapp 2, ett förverkligande av Fårö Museum. Under det nu genomförda projektet har ett nätverk med berörd museipersonal etablerats för det framtida arbetet.

FÖRSLAG

Syftet med förstudien var att undersöka förutsättningarna, praktiskt och ekonomiskt, för att skapa och driva ett kulturhistoriskt museum på Fårö. Med utredningen som grund var det långsiktiga målet att förverkliga detta museum och att skapa en permanent verksamhet året runt i samverkan med Stiftelsen Bergmancenter på Fårö. Förstudien skulle också utreda hur driften av detta museum kan säkerställas långsiktigt. Förstudien ska därmed bilda underlag för ett eventuellt steg 2 i projektet, dvs. att förverkliga planerna på ett kulturhistoriskt museum på Fårö.

I detta kapitel presenteras olika förslag rörande tillkomsten av ett Fårö Museum för Fårö hembygdsförening att ta ställning till:

Fårö Museum

Förslag:

Med förundersökningen som grund föreslås att Fårö hembygdsförening inrättar ett kulturhistoriskt museum, dvs. Fårö Museum.

Kommentar:

På frågan om det finns behov av ett kulturhistoriskt museum på Fårö kan man svara ett obetingad "Ja". Förstudien har kunnat påvisa att det generellt sett finns ett starkt önskemål om och ett stort behov av ett Fårö Museum. Det finns viktiga samlingar och ett rikt kulturarv att berätta om. Det finns också behov av en ny turistattraktion som är öppen även under andra delar av året än sommaren. Turister som besöker Infocentret på Fårö frågar ofta efter sevärdheter som rör öns historia och kultur. Ett museum är efterfrågat och kommer att fylla ett behov, inte bara för Fåröborna utan även för tillfälliga besökare och forskare.

Obs! Har man väl inrättat ett Fårö Museum så ska det också vara öppet! Det ansvar man tar på sig ska fullföljas. Kvaliteten på verksamheten ska vara hög.

Målgrupp

Målgruppen är i första hand kvarvarande och utflyttade Fåröbor samt långtids fritidsboende, som ser Fårö som sin nya hembygd. I andra hand är målgruppen forskare och tillfälliga besökare. Det är viktigt att Fårö Museum byggs för Fåröborna i första hand och inte främst för turister. Den lokala förankringen är på längre sikt avgörande för verksamheten.

Yta

Museet behöver plats för utställningar, arkiv och bibliotek (forskarsal) samt föreläsningrum, förslagsvis ca 150 kvadratmeter (om olika funktioner kombineras). Dessutom finns behov av ett magasin för

föremål av textil, papper, trä och metall på cirka 200 kvadratmeter. Utöver detta behövs ett magasin för stora och skrymmande inventarier, som till exempel båtar och vagnar. Detta magasin bör vara minst 300 kvadratmeter stort. Man skall vara medveten om att när väl ett museum är etablerat så kommer antalet gåvor och donationer att öka, vilket leder till behov av större magasin på längre sikt.

Kommentar:

Det större magasinet med skrymmande inventarier behöver inte nödvändigtvis vara lokaliserat till samma plats som Fårö Museum.

Organisation

Förslag alternativ 1:

Fårö hembygdsförening driver Fårö Museum som en del av sin ordinarie verksamhet.

Kommentar:

Denna lösning är den enklaste men innebär också att museiverksamheten inte är avskild från föreningens övriga verksamhet. Att det ändå kan fungera visar Gotlands Museum som fortfarande drivs av en ideell förening, Föreningen Gotlands Fornvänner.

Förslag alternativ 2:

Fårö hembygdsförening bildar ett aktiebolag för att driva Fårö Museum.

Kommentar:

Aktiebolaget ska vara av samma konstruktion som Heligholm (Utveckling) AB med motsvarande bolagsordning. Fördelarna är flera: museiverksamheten är tydligt avskild från föreningens övriga verksamhet, man får ett kapital att arbeta med, verksamheten är öppen med god insyn utifrån. Heligholm AB har en vänförening kopplad till verksamheten vid Vamlingbo Prästgård. Denna roll kan Fårö hembygdsförening ha. Nackdelen är enligt juristen Petter Rimfors, dels att ett aktiebolag är något dyrare att driva än en förening, dels att bolaget kräver fler verksamheter inom sin ram än bara ett

museum. Exempel på en kompletterande verksamhet kan vara att förmedla auktoriserade guider.

Rekommenderas inte

En ny stiftelse och en ny förening för driften av museet rekommenderas inte.

Lokalisering

Förslag:

Fårö Museum lokaliseras tillsammans med Bergmancentret i f.d. Fårö skolas huvudbyggnad.

Kommentar:

Lokalerna kommer att ägas av Bergmancentret, vilket bör innebära att museet betalar hyra till stiftelsen. Att ”bo ihop” med Bergmancentret gynnar båda verksamheterna. Bergmancentret kan genom museet få en förankring bland Fåröborna som man kanske annars skulle kunna få svårt med. Museet kan dra nytta av att dela bibliotek, arkiv (dvs. forskarsal), föreläsningssal, butik och café med Bergmancentret. Avgränsningen gentemot Bergmancentret ska vara genomtänkt och väl förankrad samt reglerad i tydliga avtal mellan de båda parterna. Den dagliga verksamheten måste flyta smidigt.

Obs! För båda parter är samarbetet en stor och gemensam tillgång. Samlokaliseringen fungerar som bäst om styrelse och arbetsgrupp för Bergmancentret betraktar och behandlar Fårö hembygdsförening och Fårö Museum inte bara som en hyresgäst utan som en likvärdig samarbetspartner med insyn i arbetet med Bergmancentrets lokaler och där museet ges det utrymme som krävs för en fungerande museiverksamhet. Det fortsatta utvecklingsarbetet för respektive part sker kanske parallellt men i en löpande dialog och med tydligt angivna grundförutsättningar.

I direktiven till den arkitekttävling som Bergmancentret arrangerat för ombyggnaden av skolan ingår utrymmen för Fårö

Museum. Tävlingens vinnare, utsedd av en jury, presenterades den 20 maj 2010. Det vinnande förslaget kommenteras inte här. Men oberoende av vilket förslag som har utsetts till vinnare går det inte att komma ifrån att vissa betydelsefulla justeringar måste göras för att ett Fårö Museum ska kunna få plats och fungera i de nya lokalerna. Det gäller till exempel magasinstrymmen för samlingarna. Hembygdsföreningen har angett ett behov av cirka 200 kvadratmeter, vilket inte ryms i något av föreliggande förslag. Behovet skall inte underskattas, eftersom erfarenheten säger att när väl ett museum har etablerats så kommer allmänheten med fler gåvor och donationer till samlingarna. Dessutom bör arkiv och bibliotek ligga i direkt anslutning till varandra.

Värt att fundera på 1:

Kanske kan Fårö Museum få egna lokaler med utrymmen för utställningar och magasin i en tillbyggnad eller i en fristående byggnad intill Bergmancentret på samma fastighet, medan arkiv och bibliotek m.m. är gemensamt?

Värt att fundera på 2:

Kanske ska Bergmancentret inkorporera Fårö Museum i den egna publika verksamheten, medan Fårö hembygdsförening ordnar och förvaltar samlingarna, allt reglerat i tydliga avtal och med ett nybyggt magasin på fastigheten, dvs. ett tillägg till planerad byggnation? Den publika delen drivs av Bergmancentret i samarbete med Hembygdsföreningen som bistår med sakkunskap och som även kan bistå med personella resurser. En sådan uppdelning skulle underlätta för Bergmancentret att utveckla den publika verksamheten, där Ingmar Bergman och Fårö förenas. Det skulle också förenkla till exempel hanteringen av inträdesavgifter.

Värt att fundera på 3:

Kanske skall Fårö Museum och Bergmancentret ha ett gemensamt övergripande namn, som till exempel Fårö kulturcentrum?

Alternativ 1:

Ett alternativ är att hyra en stor del av bottenvåningen i f.d. Konsum, Svens.

Kommentar:

Här kan man få nybyggda lokaler som är anpassade till museets verksamhet. Byggnaden ligger dessutom nära Bergmancentret. Den ligger också i nära anslutning till de bevarade kyrkstallarna, som Hembygdsföreningen förvaltar och där man har sina båtar. Tillsammans med kyrkan skapas en helhet, ett kulturcentrum på Fårö. Detta alternativ innebär också ett samarbete med ett lokalt företag. Nackdelen är att det inte finns utrymme för expansion och heller inte för magasin. Dessutom är det oklart när nybygget kan starta.

Alternativ 2:

Ett annat alternativ är att bygga en helt ny byggnad enbart för museets verksamhet med både publika utrymmen och magasin, antingen på skolans fastighet eller på annan plats.

Kommentar:

Fördelen är tydligheten med skilda verksamheter, nackdelen att man inte fullt ut utnyttjar samverkan med andra intressenter i omgivningen. Det innebär också att Fårö hembygdsförening måste få ihop en investeringskostnad på kanske 10-15 miljoner.

Inget alternativ idag

Även infocentret har föreslagits som museibygnad men det är inte realistiskt i dagsläget. Lokalen är för liten och utbyggingsmöjligheterna är små. Infocentret ägs av Föreningen Fårö Framtid och arrenderas idag ut till ett privat företag som driver en butik med konsthantverk och som har tagit på sig ansvaret för information till besökare.

Öppethållande

Förslag:

Fårö Museum är öppet året runt, om än med variationer över året.

Kommentar:

Det är viktigt att både Bergmancentret och Fårö Museum har öppet året runt. Omfattningen av öppethållandet kan givetvis variera efter säsong men museet bör inte vara stängt under vinterhalvåret. Åtminstone bör man ha öppet i samband med helger. I stället bör man hitta speciella lösningar för att garantera detta, både praktiskt och ekonomiskt. Det förutsätter också tydliga överenskommelser med Bergmancentret så att man går ut med samma budskap.

Innehåll

Förslag:

Fårö Museum ska ha både permanenta och tillfälliga utställningar. Arkiv och bibliotek (i en forskarsal) är viktiga delar av museet. Viktiga är även museibutik, föreläsningar, seminarier och försäljning av guidade turer. Museet ska vara en gemensam träffpunkt av social betydelse för olika grupper.

Kommentar:

Det är av avgörande betydelse att kvaliteten genomgående är hög, lika hög som i Bergmancentret i övrigt. Aktuella frågor ska tas upp, gärna i samarbete med flera andra intressenter. Det är viktigt att museet fångar upp det speciella för just Fårö och lyfter fram det som inte finns på samma sätt på andra håll, till exempel språk, kustkultur, ut- och invandringen till/från Amerika osv. Natur och naturvård bör vara en viktig fråga för museet att belysa. Frågan berör både åretruntboende och tillfälliga besökare. Inom detta område finns tydliga samordningsvinster att göra, inte minst mellan lokalsamhälle och myndigheter.

Obs! Fårö Museum bör ha en profil som Eko-museum, dvs. att man utnyttjar inte bara museibygnaden utan även landskapet på Fårö för sin verksamhet. Över huvud taget bör miljöfrågor i ett brett perspektiv prägla museet. Det är också viktigt att skapa grund för forskning.

Att fundera på – en båthall:

En båthall skulle vara ett värdefullt och egentligen självklart inslag i Fårö Museum. Fåröborna har varit beroende av båten för transporter, jakt och fiske. Det är också småbåtarna som står för en viktig del av öns moderna historia, det var de som tog många flyktingar till Fårö under andra världskriget och även senare. Fårö hembygdsförening äger idag ca 15 båtar.

Finansiering av investeringar

Förslag:

Denna fråga diskuteras under sommaren med Stiftelsen Bergmancenter på Fårö inför den nya ansökan till Leader Gotland med utgångspunkt i det vinnande arkitektförslaget.

Kommentar:

Det är viktigt att man i de fortsatta förhandlingarna behandlar Bergmancentret och Fårö Museum som två jämbördiga parter med tydliga överenskommelser när det gäller ansvar, arbetsinsatser och ekonomi. Eftersom museet mest troligt ska betala hyra till Bergmancentret är det stiftelsen som ska ta ansvaret för investeringarna i byggnaden, såvida man inte kommer överens om något annat. De ideella insatserna blir i vilket fall som helst stora. De båda parterna bör snarast skaffa en gemensam plattform för det fortsatta arbetet.

Finansiering av drift

Förslag:

Intäkterna som finansierar driften av museet kommer från flera olika håll.

Kommentar:

- Entréavgifter bör ge minst 100 000 kr. Detta förutsätter en tydlig överenskommelse med Bergmancentret.
- Försäljning i museibutik, guidningar m.m. bör ge minst 100 000 kr.
- Om Föreningen Fårö Framtid tillåter kan Hembygdsföreningen överta avtalet med Länsstyrelsen

om städning av stränder i naturreservaten, vilket ger 27 000 kr.

- Uthyrning av Hembygdsföreningens fastigheter Mölnarve och Nantens hus under sommarperioden ger kanske 50 000 kr.
- Ideella insatser delar ansvaret i museet med avlönad personal.
- Samarbete i projektform med till exempel Naturvården på Länsstyrelsen/Naturvårdsverket och Högskolan på Gotland kan bidra till att finansiera delar av driften.
- Attraktiva sponsoravtal i enlighet med de förslag som lämnades under intervjuerna kan ge 100 000 kr årligen. Endast fantasin begränsar!

Att fundera på:

Fårö hembygdsförening bör bygga upp en utvecklingsfond för Fårö Museum.

Att tänka på framöver:

Tankarna kring en broavgift som till stor del går tillbaka till Fårö och Fåröborna om en bro till Fårö byggs är klart intressant. Broavgiften kan bidra till att stödja året-runtverksamhet på Fårö, finansiera infrastruktur för turismen (parkeringar, toaletter, information, vägunderhåll m.m.), värna och vårda natur och kultur på ön samt tillgängliggöra skyddade områden. Samtliga lokala föreningar och organisationer bör tillsammans med kommun- och länsledning tillskriva Vägverket i detta syfte – om brofrågan aktualiseras. Man kan se det som en bygdepeng i likhet med den ersättning som betalas ut i vissa vindkraftsparkar eller genom vattenkraftsutbyggnaden i Norrland. I det sistnämnda fallet har man till exempel på detta sätt bidragit till att finansiera driften av museet i Vuollerim och Fjäll- och samemuseet Ajtte i Jokkmokks kommun.

Infocenter kontra museum

Förslag:

I dagsläget tas ingen diskussion med Föreningen Fårö Framtid angående en förändring av infocentrets verksamhet. Infocent-

ret kvarstår som idag, med gratis information till besökare på Fårö. Verksamheten utarrenderas även fortsättningsvis till privata företag.

Kommentar:

Enligt Gotlands Turistförening är det en fördel att skilja på gratis information och en verksamhet som är belagd med entréavgift.

Obs! Den fortsatta utvecklingen avvaktas.

VISIONER

Två visioner kan lyftas fram, den ena handlar om Fårö Museum och Bergmancentret, den andra om det nya centrum som tar form i anslutning till Fårö kyrka.

Vision 1 – Fårö Museum

Fårö Museum bildar tillsammans med Bergmancentret en attraktiv och välbesökt mötesplats som står för tillgänglighet, kunskap, kompetens och kvalitet. Här kan utställningar komplettera de tre stora böckerna om Fåröbornas historia som nyligen har getts ut på Hembygdsföreningens förlag.

I utställningen visas teman med föremål från Hembygdsföreningens samlingar, foton, filmer och ljudupptagningar. I samlingarna finns ett viktigt forskningsmaterial. Här samordnas studiecirklar, guidningar, kultur- och naturvandringar. Särskilda paket kan tillhandahållas för cykel eller vandring. Exklusiva arrangemang och produkter samordnas med Bergmancentret. Aktuella samhällsfrågor som till exempel miljö- och klimatfrågor kan exponeras. Att stanna till här är självklart för en stor del av de drygt 300 000 personer som varje år besöker Fårö. Här finns även en spännande butik och ett café.

Detta kulturcentrum efterfrågas inte bara av turister utan framför allt av infödda Fåröbor. Museet och Bergmancentret har

blivit en självklar och inspirerande mötesplats året runt, en social mötesplats som ständigt är i utveckling och där intressanta, seriösa och lättillgängliga företeelser äger rum. I visionen ingår även den kraft som två verksamheter i nära samverkan kan skapa, där summan av ett plus ett inte blir två utan tre. Bergmancentret blir lokalt förankrat, starkare och mer komplett av att kombineras med ett kulturhistoriskt museum, medan museet stärks av kopplingen till den världsberömda filmregissören som fann sin trygghet och sitt hem bland Fåröborna.

Visionen berättar också om ett stort engagemang från allmänheten, när det gäller verksamheten och driften av museet. Betydelsefulla sponsorkontrakt bidrar till de löpande utgifterna och intäkterna från olika arrangemang är betydande. Flera enskilda personer och företag bidrar med olika tjänster. Ett samarbetsavtal med Naturvårdsverket/Länsstyrelsens naturvård är viktigt för verksamheten.

Fårö Museum ingår i både regionala och nationella nätverk, bland annat tillsammans med Bungemuseet, Bläse Kalkbruksmuseum, Gotlands Museum, Statens historiska museer, Högskolan på Gotland och Länsstyrelsen i Gotlands län. Museet är aktivt i forskningsprojekt som rör öar och kustkultur. Även det internationella samarbetet och utbytet är av stor betydelse.

Vision 2 – ett nytt centrum på Fårö

Området i anslutning till kyrkan och Kyrkviken har blivit ett nytt och modernt centrum för Fårö. Gamla och nya byggnader med ett nytt innehåll har ersatt den centumbildning som gått förlorad under senare år. När statlig och kommunal service som postkontor, skola, förskola, fritids, bibliotek och distriktssköterskemottagning samt konsumbutik har försvunnit från ön är det viktigt att skapa något nytt som ersätter det gamla. Med Fårö Museum och Bergmancentret, den kooperativa förskolan och fri-

tids, kyrkan, infocentret, de nya lägenheterna och företagshotellet i byggnaden som ersatt Konsum Svens, de gamla kyrkstallarna och bensinmacken har ett nytt centrum skapats här i anslutning till den gamla fyrvägs korsningen vid kyrkan.

Detta centrum utgör en viktig mötesplats på västra Fårö som jämvikt till turistcentrat på östra delen av ön. En marknadsplats med anor från medeltiden skapar extra liv på platsen vid speciella tillfällen under året. Detta nya centrum har blivit så etablerat att man har anlagt trottoarer och övergångsställen som förbinder de olika attraktionerna. Belysningen längs vägen har utökats.

AVSLUTNING

Den förundersökning som här har redovisats har genomförts på uppdrag av Fårö hembygdsförening. Rapporten har i maj 2010 granskats och i omarbetat skick godkänts av styrelsen för Hembygdsföreningen.

Fårö 2010-05-27

Majvor Östergren
Projektledare

Referenser

Bygg Gotland. Översiktsplan för Gotlands kommun 2010-2025.

FårÖ Den egensinniga ön (2001), FårÖ Bebyggt land (2004) och FårÖ Människorna på ön (2007). Fårö hembygdsförenings förlag.

Fårö hembygdsförenings sammanställning rörande Gazeliska husets historia. Materialet är framtaget av Sabine Sten inför föreningens uppvaktning av kommunstyrelsens ordförande Eva Nypelius och kultur- och fritidsnämndens ordförande Inger Harlevi 2008-08-18.

Fårö – ett landskap i förvandling. Om turismens och jordbrukets utveckling i en glesbygd. En utredning sammanställd av Majvor Östergren, mars 1999.

Muntliga synpunkter i samband med intervjuer och diskussioner.

Regionalt tillväxtprogram för Gotland 2008-2011. Gotlands kommun.

Skriftliga svar på enkäten till samtliga åretrunthushåll på Fårö.

Stiftelsen Bergmancenter på Fårö. Verksamhetsplan och visioner. Juli 2009.

Bilagor

Endast bilaga 1 bifogas rapporten då den distribueras till berörda parter, medan övriga bilagor lämnas till styrelsen för Fårö hembygdsförening.

1. Bildbilaga till texten.
2. Slutrapport till Leader Gotland.
3. Fårö hembygdsförenings ansökan till Leader Gotland samt komplettering av ansökan.
4. Leader Gotlands beslut.
5. Ansökan om omfördelning.
6. Leader Gotlands beslut om omfördelning.
7. Avtal mellan Fårö hembygdsförening och projektledaren.
8. Enkät till hushållen på Fårö.
9. Sammanställning av enkäterna.
10. Fårö hembygdsförenings material om Gazeliska huset.
11. Tidningsartiklar om Fårö hembygdsförening, kulturhistoriskt museum och förstudien.
12. Lista på föremål i Fårö hembygdsförenings egna samlingar.
13. Foton på samlingarna från Barbro och Hugo Karlssons Mölnor museum. Digitalt.
14. Lista på föremål från Fårö i Gotlands Museums samlingar.
15. Lista på föremål från Fårö i Statens historiska museums och Kungliga Myntkabinettets samlingar.
16. Foton på föremål från Fårö i GM, KMK och SHM. Digitalt.
17. Lista på föremål i övriga museer och i privat ägo, kopia på gåvobrev till Bungemuseet.
18. Bolagsordning för Heligholm Utveckling AB.
19. Protokoll från möte med Naturvården vid Länsstyrelsen i Gotlands län 2009-10-05.
20. Informella minnesanteckningar från möten och intervjuer.
21. Arkitektförslag till Bergmancenter på Fårö.
22. Material om Stiftelsen Bergmancenter på Fårö.

Bildbilaga till texten – 11 bilder

Bild 1. Fårö hembygdsförenings fastighet Mölnarve, en kulturhistoriskt värdefull byggnad, idag förvaringsplats för samlingen från Mölnor museum.

Bild 2. Samlingarna från Mölnor museum är i behov av ett magasin.

Bild 3. Delar av Mölnor museum.

Bild 4. Mölnor museum. Den unika textilsamlingen med kläder är nerpackad i stora säckar.

Bild 5. Gazeliska huset, byggt av Fåröborna på 1820-talet som öns första folkskola. Christoffer Gazelius skänkte pengar så att skolan kunde byggas och drivas.

Bild 6. F.d. Fårö skolas huvudbyggnad. När Fårö ännu hade två skolor var namnet Västra skolan, i motsats till den östra.

Bild 7. F.d Konsum vid Svens med kyrkstillarna i förgrunden. Bakom trädriddån i bildens mitt ligger f.d. Fårö skola med Gazeliska huset.

Bild 8. Fårö hembygdsförenings kulturvandring den 27 juli 2009. Aktiviteten avslutades på kyrkbacken med en diskussion om intresset för ett kulturhistoriskt museum på Fårö.

Bild 9. Fårö hembygdsförenings aktivitet för barn och ungdomar i oktober var uppskattad.

Bild 10. Lars Kallander ledde "fototräffen" den 13 mars 2010.

Bild 11. Nantens hus kompletterar miljön kring Nantens kvarn. Här bodde mjölnaren.